

УДК 94(477)

**ВНЕСОК МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
В ОРГАНІЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ**

Л. В. ШИНКАРУК, доктор економічних наук, член-кореспондент НАН України,
професор
*Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ)*
E-mail: ectheory@ukr.net

“Свій довг, свій обов’язок перед українським народом, перед Україною, перед Українською Державою й насамперед перед українською наукою Грушевський виконав. Але чи сповнили ми, сучасники й спадкоємці Грушевського, свій обов’язок визнання, пошани і вдячності перед пам’яттю великого українського історика й великого українського громадянина?”

О. Оглоблин

***Анотація.** У статті проаналізовано історію становлення академічної науки в Україні та внесок М.С. Грушевського в організацію української науки, окреслено внесок науковця у створення Української академії наук, опрацьовано концепцію Великого Українця щодо відродження української науки на базі західної гуманітарної культури та структури західноєвропейських академій, визначено роль Української академії наук у формуванні української нації.*

***Ключові слова:** М. С. Грушевський, українська наука, українська національна ідея, Українська академія наук, консолідація, українська державність*

Актуальність (Introduction). Михайло Грушевський – видатний український вчений, академік Всеукраїнської Академії Наук, академік Академії наук СРСР, громадський і державний діяч, літописець і творець монументальної «Історії України-Руси», що вважається метрикою українського народу, а її автора називають Великим Українцем, який є для нас символом соборності та неподільності української національної науки та наукової думки.

Визначний учений Михайло Грушевський залишив величезну наукову спадщину і водночас був засновником значущих наукових інституцій та зробив великий внесок в організацію української науки. Його ідеї є актуальними для сучасного українського державотворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Наукову спадщину Михайла Грушевського досліджували Л.Зашкільняк, В. Ващенко, В. Будз, Я. Дашкевич, В.Масненко, О.Богдашина, В. В. і В. П. Тельваківи, Л. Винар, О. Пріцак та ін.

Історію становлення академічної науки в Україні та внесок М.С. Грушевського в її організацію досліджували Д. Дорошенко [1, 2] та Н. Полонська-Василенко [3], у

яких найбільш повно відтворено перші кроки на шляху творення Української Академії наук.

Мета (Purpose). Мета дослідження – проаналізувати історію становлення академічної науки в Україні та внесок М.С. Грушевського в організацію української науки.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). У виборі життєвого шляху М.Грушевський надав перевагу науці. У 1885 році закінчивши Тіфліську гімназію, він вступив на історико-філологічний факультет Київського університету Святого Володимира, де навчався протягом 1886-1890 років у професора Володимира Антоновича та проявив успіхи до науки, написавши роботи про південноруські замки першої половини XVI ст. та «Історію Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV століття», яка була удостоєна золотої медалі.

За роки навчання у Київському університеті Святого Володимира, він видав дві наукові книги, понад 20 наукових статей і рецензій, підготував до друку два томи історичних документів. Протягом 1890-1894 рр. Грушевський працював при Київському університеті як професорський стипендіат.

Під керівництвом професора Володимира Антоновича М.С. Грушевський захистив у 1894 році магістерську роботу «Барське староство. Історичні нариси». На бенкеті з нагоди одержання М.С. Грушевського магістерського диплома О. Я. Кониський промовив: «В університетській залі я дивився на портрет Миколи Першого і в моїй душі виникло радісне почуття морального задоволення. От в присутності того, хто так тяжко наложив свою руку на українське слово, закинувши на заслання геніяльного поета України Шевченка, се покаране ім'я промовляється тепер з повагою, як ім'я патрона наукової установи, а університетська колегія вінчає науковим титулом українця, що перейнятий тими самими національними ідеалами, які вперше так виразно виявив Шевченко»[4, с.183-184].

Після захисту магістерської дисертації професор В. Антонович порекомендував М. Грушевського на посаду професора кафедри історії у Львівському університеті, де він завдяки плідній науковій і громадській роботі став організатором науково-культурного життя Галичини, зокрема, це діяльність у Науковому Товаристві ім. Т.Г. Шевченка і тісна співпраця з І. Франком та М. Павликом, а також створення разом з ними Української національно-демократичної партії.

Основною науковою працею М. Грушевського у ці роки стала розпочата 10-томна «Історія України-Руси» – перше монументальне дослідження історії України, в якому автор обґрунтував право «Малоросії» на розбудову власної держави, уперше назвавши Україну прямою спадкоємицею Київської Русі і Галицько-Волинського князівства. Протягом 1897-1898 рр. Грушевський написав і видав перший том "Історії України-Руси", 1898 р. – другий том, а протягом 1900 р. – третій, що містив давній період історії України. І. Крип'якевич відзначив, що «Михайло Грушевський – найбільший історик України... Першою й найважливішою його заслугою є те, що він дав нам повну історію України» [5, с.479]. Ця праця Грушевського – найґрунтовніший виклад нашої історії з найдавніших часів до середини XVII ст.; вона стала найбільшим твором української національної історіографії, а її автор – Михайло Грушевський зайняв місце в когорті найбільших світових істориків.

Спадщина М. Грушевського вражає своєю фундаментальністю, йому належить до двох тисяч праць. Найбільш об'єктивно всі складові життя, творчості, суспільно-політичної діяльності М. Грушевського в своїх працях висвітлює науковець Л. Винар [6, 7, 8].

Вільне володіння латинською, грецькою, німецькою, французькою, англійською мовами дозволило М. Грушевському ознайомитися з багатьма творами зарубіжних прогресивних діячів науки, культури, політики, проаналізувати, зробити висновки та використати для української науки та культури.

У 1894 р. М. Грушевський очолив у Львівському університеті кафедру української історії — «кафедру всесвітньої історії зі спеціальним оглядом на історію Східної Європи». У цьому ж році М. Грушевського обрали головою історико-філософської секції Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), а згодом — головою цієї провідної наукової установи. М. Грушевський розробляє і сприяє прийняттю нового статуту товариства, яке повністю переходить на академічні відносини. У Статуті товариства були поставлені завдання: «Наукове Товариство ім. Шевченка має плекати та розвивати науки в українсько-руській мові та шукати (мистецтва) і збирати всякі пам'ятки, старовинні і наукові предмети України-Руси. До того мають служити наукові дослідження з філософії руської і слов'янської та історії українсько-руського письменства і штуки, з історії археології України-Руси, а також з наук філософічних, політичних, економічних і правничих, математичних, природничих з географією і лікарських; доповіді і розмови наукові, з'їзди вчених, літераторів і артистів; видання наукових «записок Товариства ім. Шевченка» і інших наукових творів; збирання матеріалів до бібліотеки і музею; премії підмоги вченим літераторам і артистам, а на останку удержування друкарні і книгарні. Товариство має поділитися на три секції: філологічну, історико-філософічну і математично-природописну-лікарську. Для деяких справ наукових може бути вибрана окрема комісія» [9].

Російська імперія придушувала будь-які прояви українства на ниві формування наукових інституцій. Внаслідок цього йшов активний вплив українських інтелектуальних сил у Галичину, де функції головного українського осередку взяло на себе Наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке М. Грушевський перетворив на академію наук європейського зразка. Історія спроб організувати українську науку в академію бере свій початок ще з 1873 року, коли у Львові було засновано Наукове товариство імені Шевченка, яке називають першою Національною академією наук. До 1913 р. за редакцією М. Грушевського було видано 113 томів «Записок наукового товариства імені Т. Шевченка»; за його ініціативи з 1898 р. почав виходити також «Літературно-науковий вісник», а у 1907 році він заснував ще одну організацію — Українське наукове товариство (УНТ). Створюючи їх, Грушевський намагався втілити в життя ідею Української академії наук.

М. Грушевський був найвидатнішим учасником втілення довголітньої мрії української інтелігенції — створення власної Академії наук. Він опрацював свою концепцію відродження української науки на базі західної гуманітарної культури та творчо використав структуру західноєвропейських академій. «Сьогодні Товариство ім. Шевченка організоване цілком за типом західноєвропейських академій наук. Йому не вистачає лише титулу академії і, мабуть, довго не вистачатиме...» — писав М. Грушевський. Діяльність НТШ носила загальноукраїнський характер. У структурі НТШ було організовано три класичні секції, а також низка комісій: археологічна, юридична, мовознавча, медична,

статистична, бібліографічна та ін. Михайло Грушевський запровадив інститут виборних дійсних членів як елітарну наукову структуру товариства та працював над міжнародним авторитетом НТШ про що засвідчує склад його іноземних членів, серед яких були А.Ейнштейн, М.Планк, Д.Гільберт, А.Йоффе, Т.Масарик, О.Шахматов та ін. Однак він постійно провадив політику про те, що Українська академія наук повинна спиратись на національні кадри.

М.С.Грушевський не тільки фактом народження належав до “епохи трансформацій”, а й що його життя, втілювало калейдоскопічну зміну життєвих проектів та соціальних практик, на які накладалася низка запропонованих ним методологічних модернізацій [10, с.3].

НТШ стало не лише *de facto* Українською академією наук, але й виконувало функцію своєрідного центру освіти, мистецтва і культури. Завдяки громадській активності М. Грушевського НТШ стало представником українського народу в контактах з політичними чинниками інших держав і народів, а наукова концепція вченого про етнічну соборність України стала національним ідеалом Грушевського-політика. До 1906 р. він, працюючи на Галичині, широко використовував конституційні свободи Австро-Угорщини для піднесення національної свідомості українства.

Починаючи з 1906 р. діяльність М. Грушевського пов'язана з Києвом, Лівобережною Україною. У цьому ж році він брав участь у роботі української фракції І Державної думи (м. Петербург) та Українського клубу і редакції заснованого тоді "Украинского вестника".

За часів М. Грушевського у Києві діяли дві академічні інституції – це Українське наукове товариство (УНТ), створене 1906 р. у Києві, яке, за його задумом, мало стати фундаментом майбутньої Академії наук України, й Українська Академія наук (УАН), заснована у часи гетьмана П. Скоропадського міністром освіти М. Василенком та запрошеним ним російським академіком В. Вернадським, який мріяв реалізувати свою ідею щодо децентралізації науково-академічних досліджень в Росії шляхом заснування нових академічних інституцій в Києві, на Кавказі, Сибіру, Москві, трактуючи Українську Академію наук як відгалуження Петербурзької АН (на той час Петроградської) та пропонував внести зміни до назви академії, перейменувавши її з Української в Київську.

М. Грушевський писав із цього приводу: «Ви знаєте, що у нас тепер немає достатньої кількості вчених-українців за межами українознавства. Отже, ми повинні звернутися до росіян. Мине ще чимало часу, доки сили ці у нас з'являться». Натомість Вернадський вважав: «Важливо створити сильний центр наукових досліджень українського народу, його історії, його мови, природи України. Звичайно, треба вести ці дослідження в найширшому загальнолюдському масштабі. Треба якнайшвидше створювати кафедри і лабораторії, інститути, які спочатку, можливо, й будуть зайняті росіянами. Але становище скоро зміниться, бо посади в академії виборні. Дуже скоро заявлять про себе місцеві сили».

М. Грушевський уособлював дві функції – державного діяча і вченого. Склавши з себе функції голови НТШ у Львові, він сконцентрував свої зусилля на зміцненні УНТ як осередку української національної науки. Як організатор науки він відклав офіційне декларування УНТ академією наук, тому й була втрачена ним ініціатива у справі організаційної легітимації академії наук на базі УНТ, хоча ідея утворення української академії наук у Києві не була на той час абсолютно новою. Українська платформа ще 22 травня 1912 р., у зв'язку з виборами до IV

Державної Думи, опублікувала в пресі ідею створення в Києві Української академії наук.

Голова УНТ М. Грушевський відмовився увійти в Комісію для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук, оскільки мав іншу ніж В. Вернадський концепцію української академії. Він вважав, що академія має бути створена пізніше, оскільки в Україні ще бракує справжніх учених, а це неминуче призведе до створення в Києві російської академії наук, яка буде займатися українськими предметами, тобто не українці будуть академіками, а росіяни, які не володіли українською мовою [11, с.112-117]. Крім того, він був переконаний, що у початковий період діяльності академії російські вчені будуть представлені в ній у якості академіків і відіграватимуть важливу роль [12, с.353].

У Києві, який на той час мав статус політичного, національно-культурного та інтелектуального міста, утворення Української академії наук (УАН) відбулося не через організаційно-структурне посередництво УНТ, а з ініціативи урядових структур, де процесом керував мінералог В. Вернадський, хоча українська наука розвивалася під знаком філології [13, с.46].

Упродовж 1918–1921 рр. одночасно існували дві наукові інституції УАН та УНТ. М.С. Грушевський всупереч концепції В. Вернадського намагався провести свою версію розбудови академії. Виступаючи на зборах, де були присутні А. Корчак-Чепурківський, секретар Академії наук А. Кримський, акад. П. Тутковський, колишній секретар Комісії по створенню Академії В. Модзалевський та інші діячі, які співпрацювали з В. Вернадським і творили УАН, але «всі вони наче води у рот набрали, наче забули про те, що вони самі щойно робили і жодним жестом не протестували проти інсинуацій проф. М.С. Грушевського, який відверто перевертав факти» [14, с.658].

У 1921 р. в м. Харкові злиття УНТ з Академією було ініційовано владними структурами. На загальних зборах УАН А. Кримський пояснював, що злиття зумовлено необхідністю виправити «історичну помилку», а саме. «Была сделана крупная исторична помилка: Наукове Тов[ариство] должно было перетвориться в Академию, а замість того по зразку петербурзької Академії утворена зовсім нова Академія. Через те такий видатний вчений як М.С. Грушевський одмовився стати на чолі цієї Академії. Коли по дорученню гетьмана через Д.І. Дорошенка я балакав з М.С. Грушевським, то він назвав Академію, що вона вийшла з нечестного ложа. Ось тепер ми мусимо поправити цю історичну помилку і з'єднатись» [15, с.285]. Цей факт згодом полегшив вступ М. Грушевського до УАН.

Восени 1923 р. М.С. Грушевського обирають дійсним членом Всеукраїнської академії наук (ВУАН), а у 1924 р. прибувши до Києва з Праги відновив видання колишнього УНТ в межах Академії. Як стверджують дослідники, кафедра української історії стала епіцентром науково-організаційної діяльності історичної секції та було відновлено видання історичного квартальника (потім двомісячника) «Україна», підготовлено науковий щорічник та черговий том «Записок» відділу, присвячений історичній тематиці.

М.С. Грушевський багато надій покладав на дослідження регіонального краєзнавчого напрямку. Протягом 1926-1930 років вийшло три томи «Студії з історії України»: «Київ та його околиці в історії і пам'ятках» (1926), «Чернігів і Північне Лівобережжя» (1926), «Київські збірники історії і археології, побуту і мистецтва» (1930) та інші історико-краєзнавчі нариси.

В Україні вчений очолив Історичну секцію ВУАН, навколо якої об'єдналися всі історичні установи, провідні дослідники і талановита молодь. У січні 1929 р. Михайла Сергійовича, єдиного з тодішніх членів Всеукраїнської академії наук,

було обрано дійсним членом Академії наук СРСР. М. Скрипник наполягав, щоб зробити Грушевського президентом Української Академії наук, але з початком сталінського наступу на українську культуру деякі заздрисні академіки України не допустили до цього.

Атмосфера репресій 1930-х рр. не оминула й Михайла Грушевського, була організована робота проти історичної школи, яку він створив після повернення з еміграції в Україну. Ученого заарештовують, звинувачують в антирадянській діяльності та організації "Українського національного центру". Учнів академіка М. Грушевського переслідують, чимало заарештовують, наукову спадщину знищують.

Найвидатніший історик Михайло Грушевський усе своє життя присвятив науці, невтомно працюючи над науковими проблемами, він був провідним ідеологом української соборності. Його великий вклад у створення Української академії наук оцінений науковою громадськістю.

Кожна з наукових установ, створених в Україні, пішла своєю дорогою. Назвати шлях НТШ легким важко – у 1939 році воно було ліквідоване, після чого відновило свою діяльність лише 1947 року в Західній Європі та США (де відоме як Shevchenko Scientific Society). Його відділення з'явилися в Канаді, Австралії, Польщі, Чехії, Словаччині. І лише з 1989 року почало працювати на теренах України.

Таким чином, ідея української академії має власне коріння, а траєкторію руху української науки окреслено на загальнослов'янському тлі і сам Великий Українець стояв на позиції історичної й соціокультурної палітри українства в слов'янському колі народів та доводив історичну пріоритетність національної ідеї в академічному русі і намагався винести українське культурне життя за межі російського контексту як загрозового конкурентного чинника.

У радянський період несправедливо ім'я найвидатнішого історика України переслідувалося, наукову спадщину М. Грушевського закривали в спецфонди і лише у часи сьогодення ми повертаємо чесне ім'я Михайла Грушевського українському народові. Наукові праці Михайла Грушевського – невичерпне джерело мудрості, науковий інтерес до діяльності М. Грушевського пов'язаний з усвідомленням важливості вкладу академіка у створення та розвиток Української академії наук, її впливу на процес розбудови української державності.

Висновки і перспективи (Discussion). Значення вивчення досвіду академічної, наукової, видавничої та культурно-освітньої діяльності М.С. Грушевського визначається вагомою практичною цінністю і наявністю широких можливостей його використання на сучасному етапі національного відродження України. На основі узагальнення праць М. С. Грушевського слід продовжити подальше вивчення творчості академіка та нагальної потреби гуртування всіх українців.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Д. І. Історія України. 1917–1923 : документально-наук. вид. в 2 т. / Д. І. Дорошенко. – К.: Темпора, 2002. – 352 с.
2. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Д. Дорошенко. – Мюнхен, 1969. – 418 с.
3. Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія наук. Нарис історії / Н. Д. Василенко. – К. : Наук. думка, 1993. – 414 с.
4. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. – 1932. – Т. I. – С. 183-184.

5. Великий Українець: матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / упоряд. А. Демиденка ; вступ. сл. Л. Кравчука ; післямова Ф. Шевченка ; худож. оформ. О. Ковалю. – К. : Веселка, 1992. – 551 с. : 23 окр. арк. фотоілюстр., ілюстр. – (Світочі). — Бібліогр.: 548-550.
6. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866 - 1934). – Сучасність. – 1985. –120 с.
7. Винар Л. Грушевський в українській і світовій історії //Український історик. – 1991-1992. – Ч. 3-4, 1-4 (110-115). – С.13 -53.
8. Винар Л. Михайло Грушевський в українській і світовій історії. -Нью-Йорк: УІТ, 1993. – 49 с.
9. Статут НТШ у Львові. – Львів, 1990.
10. Ващенко В. В. Неврастенія: непрочитані історії (деконструкція одного надпису – сеанс прочитання автомонографії М. Грушевського) / В. В. Ващенко. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2002. – 408 с.
11. Зайцева З.І. Українське наукове товариство у Києві: обставини заснування та діяльність (1907–1922 рр.) / З.І. Зайцева // Київ в соціокультурному просторі ХІХ–ХХІ століть: національний та європейський контекст» / Зб. наук. праць. — К.: Київський ун-т ім. Бориса Грінченка. – С. 112–117.
12. Вернадский В.И. Дневники: 1926–1934 / В.И. Вернадский. – М., 2001. – С. 353.
13. Сохань П.С., Ульяновський В.І., Кіржаєв С.М. М.С. Грушевський і Academia. Ідея, змагання, діяльність / П.С. Сохань та ін. – К., 1993. – С. 46.
14. Володимир Іванович Вернадський і Україна. – Т. 1, кн. 1: Володимир Іванович Вернадський. Науково-організаційна діяльність (1918–1921) / В.І. Вернадський. – К., 2011. – С. 658.
15. Володимир Іванович Вернадський. Листування з українськими вченими. [Текст] / В.І. Вернадський. – Кн. 1: Листування: А–Г. – К., 2011. – С. 285.

References

1. Doroshenko D.I Istoriya Ukrainy [History of Ukraine]. 1917—1923: dokumentalno-nauk vyd. v 2 t./ D.I Doroshenko. – K.: Tempora, 2002. – 352 s.
2. Doroshenko D. Moyi spomyny pro nedavnye mynule (1914—1920) [My memories of recent past (1914—1920)] D. Doroshenko. – Myunhen, 1969. – 418 s.
3. Polonska-Vasylenko N.D. Ukrainska Akademia nauk. Narys istorii [Ukrainian Academy of Sciences. History sketch] / N.D. Vasylenko. – K.: Nauk. dumka, 1993. – 414 s.
4. Lototskyi O. Storinky mynoloho [Pages of the past] / O. Lototskyi. – 1932. –
5. Velykyi Ukrainets: materialy z zhyttya ta diyalnosti M.S. Hrushevskogo [materials from life and activities of M.S. Hrushevskyyi] / uporyad. A. Demydenka ; vstup. sl. L. Kravchuka ; pislyamova F. Shevchenka ; hudozh. oform. O. Kovalya. – K.: Veselka, 1992. – 551 s. : 23 okr. ark. fotoilyustr., ilyustr. – (Svitochi). – Bibliohr.: 548-550.
6. Vynar L. Naivydatsnishi istoryk Ukrainy Mykhailo Hrushevskyyi (1866 – 1934) [The most prominent historian of Ukraine Mykhailo Hrushevskyyi (1866 – 1934)]. – Suchasnist. – 1985. – 120 S.
7. Vynar L. Hrushevskyyi v ukrainskii i svitovii istorii [Hrushevskyyi in ukrainian and world history] //Ukrainskyyi istoryk. – 1991-1992. – Chch. 3-4, 1-4 (110-115). – S.13 -53.
8. Vynar L. Mykhailo Hrushevskyyi v ukrainskii i svitovii istorii [Mykhailo Hrushevskyyi in ukrainian and world history]. -Niu-lork: UIT, 1993. – 49 s.
9. Statut NTSh u Lvovi [SST regulations] – Lviv, 1990.

10. Vashchenko V. V. Nevrašteniiia: neprochytani istorii (dekonstruktsiia odnogo nadpysu – seans prochytannia avtomonohrafii M. Hrushevskoho) [the unread stories (deconstruction of one inscription – reading session of automonography M. Hrushevskiy / V. V. Vashchenko. – D.: Vyd-vo Dnipropetr. nats. un-tu, 2002. – 408 s.

11. Zaitseva Z.I. Ukrainske naukove tovarystvo u Kyievi: obstavyny zasnuvannia ta diialnist (1907–1922 rr.) [Ukrainian scientific society in Kyiv: circumstances of founding and activity [1907–1922] / Z.I. Zaitseva // Kyiv v sotsiokulturnomu prostori XIX–XXI stolit: natsionalnyi ta yevropeyskyi kontekst» / Zb. nauk. prats. — K.: Kyivskiy un-t im. Borysa Hrinchenka. – S. 112–117.

12. Vernadskiy V.I Dnevniky: 1926—1934 [Diaries: 1926—1934]/ V.I. Vernadski. – M., 2001. – S.353

13. Sokhan P.S., Ulianovskiy V.I., Kirzhaiev S.M. M.S. Hrushevskiy i Academia. Ideia, zmahannia, diialnist [Idea, competition, activity] / P.S. Sokhan ta in. – K., 1993. – S. 46.

14. Volodymyr Ivanovych Vernadskiy i Ukraina. – T. 1, kn. 1: Volodymyr Ivanovych Vernadskiy. Naukovo-orhanizatsiina diialnist (1918–1921) [Volodymyr Ivanovych Vernadskiy. Scientific and organizational activity] / V.I. Vernadskiy. – K., 2011. – S. 658.

15. Volodymyr Ivanovych Vernadskiy. Lystuvannia z ukrainskymy vchenymy. [Tekst] [Correspondence with Ukrainian scientists [Text]] /V.I. Vernadskiy. – Kn. 1: Lystuvannia: A–H. – K., 2011. – S. 285.

ВКЛАД МИХАИЛА ГРУШЕВСКОГО В ОРГАНИЗАЦИЮ УКРАИНСКОЙ НАУКИ Л. В.Шинкарук

Аннотация. В статье проанализирована история становления академической науки в Украине и вклад М.С. Грушевского в организацию украинской науки, описан вклад ученого в создание Украинской академии наук, проработана концепция Большого Украинца относительно возрождения украинской науки на базе западной гуманитарной культуры и структуры западноевропейских академий, определена роль Украинской академии наук в формировании украинской нации.

Ключевые слова: М.С. Грушевский, украинская наука, украинская национальная идея, Украинская академия наук, консолидация, украинская государственность

MYKHAILO HRUSHEVSKY'S CONTRIBUTION TO THE ORGANIZATION OF UKRAINIAN SCIENCE L. V.Shynkaruk

Abstract. The article analyzes the history of academic science formation in Ukraine and Mykhailo Hrushevsky's contribution to the organization of Ukrainian science; the scientist's contribution to the creation of the Ukrainian Academy of Sciences has been outlined; the concept of Great Ukrainian as to revival of Ukrainian Science on the base of humanitarian culture and structure of Western European academies has been researched; the role of the Ukrainian Academy of Sciences in the Ukrainian nation formation has been determined.

Mykhailo Hrushevsky is the outstanding Ukrainian scientist, academician of the Ukrainian Academy of Sciences, academician of the Academy of Sciences of the USSR, public and statesman, chronicler and creator of the monumental «History of Ukraine-Rus» which is considered to be a metric of the Ukrainians, and its author is

called the Great Ukrainian, who is a symbol of unity and indivisibility of the Ukrainian national science and scientific thought.

Outstanding scientist Mykhailo Hrushevsky left a huge scientific heritage and at the same time he was the founder of significant scientific institutions and made a considerable contribution to the Ukrainian science. His ideas are actual for the modern Ukrainian state creation.

In life path choosing Mykhailo Hrushevsky gave preference to science. In 1885, after his graduating from Tiflis gymnasium, he entered the historical-philological faculty of St. Volodymyr Kiev University, where he was a student of the professor Volodymyr Antonovych during 1886 – 1890 and showed progress in science written some works on the Southern Rus castles of the first half of the XVI century and «History of Kyiv land from Yaroslav death to the end of the XIV century», which was awarded by golden medal.

Mykhailo Hrushevsky turned Scientific Society named after Shevchenko into the Academy of Sciences of the European standard. The history of attempts to organize Ukrainian science into the academy dated back to 1873, when Scientific Society named after Shevchenko was founded in Lviv, which is called now the first National Academy of Sciences. 113 volumes of «Memoirs of Scientific Society named after Taras Shevchenko» edited by Hrushevsky was published till 1913. «Literary and Scientific Journal» initiated by Hrushevsky began to be published from 1909. In 1907 he set up another organization – the Ukrainian Scientific Society (USS). Creating them Hrushevsky tried to realize the idea of the Ukrainian Academy of Sciences.

Mykhailo Hrushevsky was the most prominent participant of the embodiment of long-standing dreams of the Ukrainian intelligent people – creating their own Academy of Sciences. He worked out his concept of the revival of Ukrainian science on the base of Western humanitarian culture and creatively used the structure of Western European academies.

In times of Mykhailo Hrushevsky in Kyiv two academic institutions were established – the Ukrainian Scientific Society (USS), founded in 1906 in Kyiv, which, according to his plan, had to become the foundation of the future Academy of Sciences of Ukraine, and the Ukrainian Academy of Sciences (UAS), founded at the time of the Hetman Skoropadsky by the Minister of Education M. Vasylenko and invited Russian academician V. Vernadsky, who wanted to realize his idea to decentralize scientific and academic research in Russia by establishing new academic institutions in Kiev, the Caucasus, Siberia, Moscow, treating the Ukrainian Academy of Sciences as an offshoot of Petersburg AS (that time Petrograd) and proposed to change the academy's name, renaming it into Kyiv.

The most prominent historian Mykhailo Hrushevsky all his life devoted to science, tirelessly working on the scientific problems, he was the leading ideologist of the Ukrainian Unification. His great contribution into the Ukrainian Academy of Sciences has been evaluated by the scientific community.

Each of the academic institutions, created in Ukraine, followed his way. To call the way of Taras Shevchenko Scientific Society as easy is difficult – in 1939 it was abolished, and reactivated only in 1947 in Western Europe and the USA (where it is known as Shevchenko Scientific Society). Its department emerged in Canada, Australia, Poland, the Czech Republic and Slovakia. And only in 1989 it began working in the territory of Ukraine.

In the Soviet period the name of the most outstanding historian of Ukraine was unfairly prosecuted and Hrushevsky's scientific heritage was covered in special funds and only nowadays we return Mykhailo Hrushevsky's good name to the Ukrainian people. Mykhailo Hrushevsky's scientific works are an inexhaustible source of wisdom; scientific interest to

Mykhailo Hrushevsky's activities is associated with the awareness of the importance of academic contribution to the creation and development of the Ukrainian Academy of Sciences, its influence on the development of Ukrainian statehood.

The value of studying the experience of academic, research, publishing and cultural activities of M. Hrushevsky is determined by significant practical value and availability of opportunities to use it at the present stage of national revival of Ukraine. On the basis of M. Hrushevsky's works summarizing the further study of the academic work and urgent need of all Ukrainian unity should be continued.

Keywords: *Mykhailo Hrushevsky, Ukrainian science, Ukrainian national idea, the Ukrainian Academy of Sciences, consolidation, Ukrainian statehood*

УДК 821.161.2:124.4 (091) Тичина

АРХЕТИП СОФІЙНОСТІ В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ПАВЛА ТИЧИНИ

Н. Д. КОВАЛЬЧУК, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії

Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ)

E-mail: n.kovalchuk@kubg.edu.ua

Анотація. У статті розглядається архетип софійності в контексті творчої спадщини Павла Тичини. У поетичній творчості софійність представлена як художнє кредо поета через єдність природи і світу в якій утворюється діалог людини та культу сонця, який розглядається у багатьох аспектах (святість Києва, духовна місія українського народу, возвеличена роль краси в житті людини).

Ключові слова: поезія Павла Тичини, архетип софійності, культ сонця, духовна місія українського народу, святість Києва, краса

Актуальність (Introduction). Одним з провідних у вивченні української культури є архетип софійності. Тема софійності була започаткована на Русі діяльністю слов'янського Кирила Філософа і його «Прогласі» і потім за часів Київської Русі набула свого розвитку в ідейно-художній програмі Софії Київської, у творчості Іларіона.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Надалі ідея софійності продовжується у творчості українських полемістів, у працях діячів Києво-Могилянської академії (П. Могила, Г. Кониського, Г. Сковорода, П. Юркевича), в українській поезії століть з її символізацією світу як «вертограду» Божої мудрості, в гравюрі (Л. Тарасевич, Г. Левицький, І. Щирський та ін) і доходить до творчості Павла Тичини. Тому ця проблема є актуальною і в наш час, тому що повертає нас до джерел розвитку української культури та її видатних представників.

Багато уваги дослідженню різних аспектів Софії приділили Г. Сковорода, О. Блок, В. Соловійов, П. Флоренський, С. Булгаков та інші. В останні роки з'явилась ціла низка праць, присвячених аналізу софійності. Аналізу семантичного змісту софійності присвятив свою працю В. Топоров. С. Аверінцев розглядає концепцію софійності в контексті Софії Київської як головного храму стародавнього Києва. С. Кримський в своїх працях розглядає софійність як архетип української культури. М. Кисельова проводить своє дослідження Софії в контексті аналізу книжності